

OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA TALABA YOSHLARNING MA'NAVIYATINI YUKSALTIRISHDA TARBIYA FANINI O'QITISHNING SAMARALI USULLARI

Rahmataliyev Nodirbek Azamjon o'g'li

Namangan Davlat Pedagogika instituti

nodirbekrahmataliyev8@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18667336>

Annotatsiya: Mazkur maqolada aynan oliy ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini o'qitish jarayonida qo'llanilayotgan samarali metodlar, interaktiv yondashuvlar va amaliy tajribalar tahlil qilinadi. Shuningdek, fan orqali talabalar ma'naviyatini yuksaltirishga erishishda pedagogning roli, dars mazmunining dolzarbligi va milliy g'oyalarning integratsiyasi ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so'zlar: *intellektual salohiyat, fuqarolik pozitsiyasi, motivatsion omillar, innovatsion yondashuvlar, "Ma'naviy rivojlanish" moduli.*

Yangi O'zbekiston taraqqiyotining bugungi bosqichida yoshlarga oid davlat siyosatini izchil amalga oshirish, ularning har tomonlama barkamol bo'lib voyaga yetishini ta'minlash muhim strategik yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talaba yoshlar ongiga milliy qadriyatlar, vatanparvarlik, axloqiy poklik va ijtimoiy mas'uliyat kabi tushunchalarni singdirish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridandir. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan qator hujjatlar bu borada muhim me'yoriy-huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda. Jumladan, **2021-yil 13-avgustdagi PQ-5217-sonli "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi doirasida yoshlarning ma'naviyatini yuksaltirish va ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori[1]** hamda **2022-yil 28-yanvardagi "Yangi O'zbekistonni 2022-2026-yillarda rivojlantirish bo'yicha taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmonida** ta'lim tizimida tarbiya masalalarining ustuvorligi alohida qayd etilgan[2]. Ushbu qaror va farmonlarda yoshlar bilan ishlashda yangi, samarali va innovatsion yondashuvlarni joriy etish, ularning ma'naviy dunyosini boyitish, g'oyaviy immunitetini kuchaytirish zarurligi ta'kidlanadi. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimida "Tarbiya" fanining joriy qilinishi talaba yoshlar ongini shakllantirishda muhim vositaga aylandi.

Adabiyotlar tahlili

Talaba yoshlarda ma'naviy ong va axloqiy qarashlarni shakllantirish masalasi pedagogika va tarbiya nazariyasining doimiy o'rganilayotgan va dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tarbiya, uning shakl va mazmuni, o'qitish metodlari haqida turli davr olimlari tomonidan qimmatli fikrlar bildirilgan.

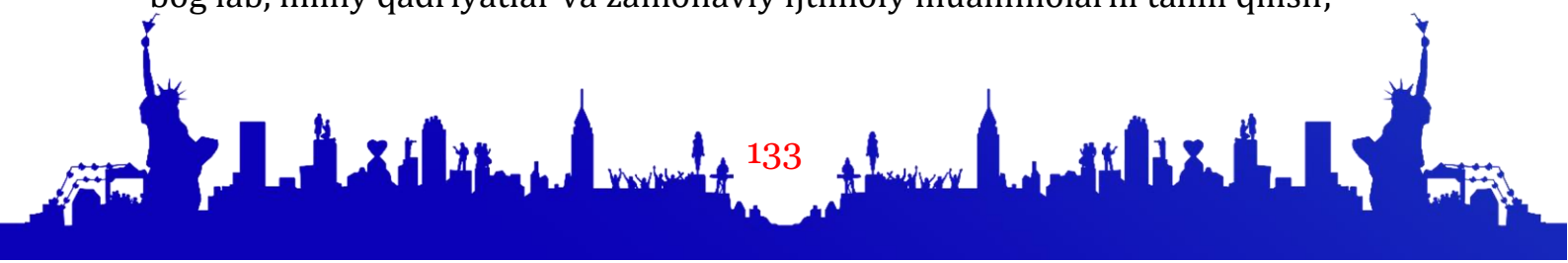
Ma'naviy tarbiyaning ilmiy asoslarini ilk bor asoslab bergan mutafakkirlar qatorida Abdulla Avloniy alohida o'rin egallaydi[3]. U o'zining "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida "Ma'naviyat — insonning ko'zgusi, jamiyatning yuragidir", deya ta'kidlab, tarbiya orqali shaxsni jamiyatga foydali qilib shakllantirish g'oyasini ilgari surgan. Pedagog olim A. Qahhorov yoshlarning ma'naviy yuksalishida ta'lim muassasalarining roli, xususan, dars jarayonlarida to'g'ri yondashuv va motivatsion omillar muhimligini ta'kidlaydi[4]. Unga ko'ra, tarbiya fani nafaqat nazariy bilimlar bilan cheklanmasligi, balki hayotiy misollar, tarixiy shaxslar hayoti va ijtimoiy voqelik bilan uyg'unlashtirilgan holda o'tilishi lozim. X.Toshpo'latovning fikricha, zamonaviy sharoitda tarbiya jarayoniga innovatsion yondashuvlar, jumladan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini tatbiq etish, talabalarni interfaol uslublar orqali o'quv jarayoniga jalb qilish orqali ularning ongida mustahkam ijtimoiy-ma'naviy qarashlarni shakllantirish mumkin[5]. Yaponiya, Janubiy Koreya kabi mamlakatlar tajribasida esa tarbiya va ma'naviy qadriyatlar tizimi ta'lim dasturlariga integratsiya qilingan bo'lib, bu orqali yoshlarning axloqiy kamolotiga tizimli yondashuv yo'lga qo'yilgan. Xususan, Finlandiyada "Ma'naviy rivojlanish" moduli orqali talabalar o'z fikrlari asosida qadriyatlar bahsiga jalb qilinadi, bu esa ularning mustaqil qaror qabul qilish va ijtimoiy javobgarlik ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, O'zbekiston Milliy universiteti, Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti, Andijon davlat universiteti kabi oliy ta'lim muassasalarida tarbiya fanini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida o'qitishga oid ilmiy maqolalar va amaliy ishlanmalar mavjud bo'lib, ular ushbu mavzuning ilmiy-nazariy asoslarini boyitib kelmoqda.

Bugungi globallashuv sharoitida talabalar orasida ma'naviy qarashlarning shakllanishiga nafaqat o'quv muhit, balki ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar, virtual kommunikatsiya vositalari ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois oliy ta'lim tizimida tarbiya fanining roli yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, tarbiya fanini samarali o'qitishda quyidagi yondashuvlar muhim hisoblanadi:

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv – har bir talabani individual o'rganish, uning ehtiyojlari va dunyoqarashi asosida ma'naviy-ma'rifiy dars mazmunini moslashtirish;

Refleksiv ta'lim – talabaga o'z fikrini mustaqil tahlil qilish, baholash, ijtimoiy masalalarga ongli yondashishni o'rgatish;

Kontekstual (hayotiy) ta'lim – dars mazmunini real hayotiy voqealar bilan bog'lab, milliy qadriyatlar va zamonaviy ijtimoiy muammolarni tahlil qilish;

Media-ma'naviy ta'lim – ijtimoiy tarmoqlarda tarqalayotgan turli g'oyaviy oqimlarga tanqidiy yondashuvni shakllantirish.

Shuningdek, ilg'or xorijiy tajribalarda talabalarni ijtimoiy xizmat loyihalariga jalb qilish orqali ularning vatanparvarlik, jamiyatga daxldorlik va ijtimoiy faollik fazilatlarini mustahkamlanadi. Bu tajriba O'zbekistonda ham "Talaba – ko'ngilli", "Bir kun – muallim bilan" kabi loyihalar orqali joriy etilmoqda. Yana bir muhim jihat shuki, tarbiya darslari ko'proq **muloqot, munozara va amaliy mashg'ulotlar** tarzida tashkil etilganda, u talabalarning ma'naviy ongiga real ta'sir ko'rsatadi. Bu esa nazariy bilimlarning hayot bilan uzviy bog'liqligini ta'minlaydi va yoshlarni fikr yuritishga, faol ishtirok etishga undaydi.

Natija va muhokama

Oliy ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanining samarali o'qitilishi talaba yoshlarning ma'naviy-axloqiy kamolotida muhim rol o'ynashi amaliy kuzatuvlar va tajribalar orqali tasdiqlandi. O'tkazilgan suhbatlar, pedagogik tahlillar va so'rovnomalar natijalariga ko'ra, tarbiya fani interfaol metodlar asosida o'qitilgan guruhlarda talabalar o'z fikrini erkin ifodalash, mustaqil fikrlash, ijtimoiy mas'uliyatni his qilish va jamoada faol ishtirok etish ko'nikmalarini ancha yuqori darajada namoyon etganlar[6]. Tarbiya fanini an'anaviy (ma'ruza va suhbat) shaklida o'qitish natijalarida esa talabalar faolligi nisbatan past, ularning mavzu bo'yicha shaxsiy munosabati, hayotiy misollar bilan bog'lanish darajasi sust bo'lib qolayotganligi kuzatildi. Bu esa fan o'qitilishida innovatsion va interfaol usullarning zaruriyati borligini ko'rsatmoqda. Shuningdek, talabalar o'rtasida olib borilgan baholash natijalari shuni ko'rsatadiki, rolli o'yinlar, debatlar, guruhlarda ishlash, multimedia taqdimotlari, tarixiy shaxslar va real hayotiy vaziyatlar asosida olib borilgan mashg'ulotlar orqali ma'naviy qadriyatlarni o'rgatish samaradorligi ancha yuqori bo'lgan. Bunday yondashuvlar nafaqat bilimni mustahkamlash, balki yoshlarning shaxsiy fazilatlarini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Muhokamalarda o'qituvchilar tomonidan bildirilgan fikrlarda ham zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida o'qitilgan tarbiya darslarining ta'siri kuchli ekani, ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlardagi axloqiy tahdidlar fonida yoshlar ongiga sog'lom qarashlarni singdirish uchun muhim vosita ekani alohida ta'kidlandi. Shu bilan birga, amaliyot davomida ayrim muammolar ham aniqlandi, jumladan:

o'qituvchilarning pedagogik va texnologik malakasi turlicha darajada ekani;
ba'zi oliy ta'lim muassasalarida zarur uslubiy qo'llanmalar va didaktik materiallarning yetishmasligi;

fan dasturlarining hayot bilan yetarli darajada uyg'unlashtirilmaganligi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish orqali "Tarbiya" fanining talabalarga ta'sirchanligini yanada oshirish mumkinligi xulosa qilindi.

Xulosa

Oliy ta'lim muassasalarida talaba yoshlarning ma'naviyatini yuksaltirishda "Tarbiya" fanining o'рни beqiyosdir. Mazkur fan orqali yoshlarning ichki dunyosi, axloqiy qarashlari, ijtimoiy mas'uliyati va vatanparvarlik tuyg'ulari shakllanadi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, "Tarbiya" fani zamonaviy pedagogik metodlar asosida o'qitilgan taqdirda, uning samaradorligi sezilarli darajada ortadi. Shuningdek, talabalarda ma'naviy immunitetni shakllantirish, ularni mafkuraviy tahdidlardan himoya qilish, milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash borasida "Tarbiya" fani kuchli tarbiya vositasi hisoblanadi. Bu yo'nalishda quyidagi xulosalarga kelindi:

1. **Interfaol va innovatsion metodlar** talabalar faolligini oshirib, dars jarayonining samaradorligini kuchaytiradi.

2. Tarbiya fani nafaqat bilim manbai, balki **shaxsiy kamolotga ta'sir ko'rsatuvchi vosita** sifatida yondashilsa, u yanada ta'sirchan bo'ladi.

3. O'qituvchilarning **pedagogik va axborot-kommunikatsion malakasini oshirish**, zamonaviy uslublarni chuqur egallashi — dars sifatining kafolatidir.

4. Fan dasturlarini hayotiy misollar, real voqealar, milliy-ma'naviy qadriyatlar asosida boyitish talabalar ongiga **chuqur va barqaror ta'sir ko'rsatadi**.

Shu asosda, quyidagi **tavsiyalarni** berish mumkin:

Tarbiya fanini o'qitishda zamonaviy, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish;

Har bir darsni yoshlar qiziqishi va dolzarb muammolar bilan bog'langan holda tashkil etish;

Fan dasturlarini muntazam yangilab borish va metodik qo'llanmalarni boyitish;

Talabalarni ijtimoiy loyihalar, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarga jalb etish orqali o'zlashtirilgan bilimlarni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlarini yaratish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 13-avgustdagi PQ-5217-sonli qarori. "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi doirasida yoshlarning ma'naviyatini yuksaltirish va ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida". www.lex.uz

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. "Yangi O'zbekistonni 2022-2026-yillarda rivojlantirish bo'yicha taraqqiyot strategiyasi to'g'risida". www.lex.uz

3. Avloniy, A. (1992). Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: O'qituvchi.
4. Qahhorov, A. (2020). Yoshlarda ma'naviy immunitetni shakllantirishning dolzarb jihatlari. Toshkent: TDPU nashriyoti.
5. Toshpo'latov X. Zamonaviy tarbiya nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2019.
6. Niyozova G. Oliy ta'limda tarbiya fanining o'rni va ahamiyati // Pedagogik mahorat. – 2021. – №2. – B. 43–47.

